

חיבור מתוך ענווה

חינוך לענווה בחבלי משיח

מתורתו של הרב אלישע זצ"ל

הרב נריה מיכאלי

א. מי ראוי להיקרא גדול?

"וַיְהִי בַּיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל אֶחָיו וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם וַיֵּרָא אִישׁ מִצְרִי מִכָּה אִישׁ עֲבָרִי מֵאֲחָיו" (שמות ב, יא)
משה רבנו נבחר לתפקידו בשל היותו גדול במידות, בזכות השתתפותו בצערם ובעבודתם של אחיו. וכך אומר המדרש: (שמות ובה א, נו) "וַיְהִי בַּיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה... אמר הקדוש ברוך הוא אתה הנחת עסקיך והלכת לראות בצערן של ישראל ונהגת בהן מנהג אחים - אני מניח את העליונים ואת התחתונים ואדבר עמך."

א. הנני

"וַיֵּרָא ה' כִּי סָר לְרְאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֲלֵהִים מִתּוֹךְ הַסָּהָר וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הַנְּנִי"
רש"י אומר שהמילה 'הנני' מבטאת ענווה וזריזות. והדברים אומרים דורשני, שכן בפשטות משמעות המילה 'הנני' היא 'הנה אני', הבלטת האישיות הפרטית, אז כיצד הביטוי 'הנני' מתקשר לענווה?

כדי להבין את קישורם של הדברים כדאי לעיין בראשית דרכו של ישעיהו הנביא. בתחילת נבואתו רואה ישעיהו מראות נשגבים ושומע קולות עליונים ואומר (ישעיהו ו, ה-ח) "אזי לי כי נִדְמִיתִי כִּי אִישׁ טָמֵא שְׁפָתַי אֶנְכִּי וּבִתּוֹךְ עִם טָמֵא שְׁפָתַי אֶנְכִּי יוֹשֵׁב". התגובה האלוקית לדבריו, שנבעו מתוך יראת שמים וחרדת קודש, באה בצורה כואבת: "וַיִּצְעַף אֱלֹהֵי אֶחָד מִן הַשָּׁרָפִים וַיִּבְדְּדוּ רַצְפָּה (פירוש - גחלת. רש"י) בְּמִלְקָתָיִם לָקַח מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וַיִּגַּע עַל פִּי וַיֹּאמֶר הִנֵּה נִגַּע זֶה עַל שְׁפָתַי וְסָר עֲוֹנֵךְ וְחִטָּאתֶךָ תִּכְפֹּר" חז"ל מלמדים (הובא ברש"י במקום) "רצפה" - אמר הקב"ה למלאך: רצוף פה שאמר דלטוריא על בני... יוגע על פי... וסר עונך - מזה, ליסרך לכפר עונך שחירפת את ישראל". ההקדמה הזאת מדגישה באופן חריף ביותר שאין אפשרות לאדם לשאת תפקיד של קודש כשהוא מקטר על ישראל, השגות גבוהות והתעלות רוחנית לא יכולות לצאת אל הפועל באמירת 'בתוך עם טמא שפתיים אנוכי יושב', ואפילו אם הנביא מקדים שהוא עצמו נגוע באותו חיסרון 'איש טמא שפתיים אנוכי'. רק לאחר ההקדמה הזאת אומר הנביא ישעיהו "וַאֲשַׁמְעֵךְ אֶת קוֹל ה' אֲמַר אֶת מִי אֲשַׁלַּח וּמִי יִלְךְ לָנוּ וַאֲמַר הַנְּנִי שְׁלַחְנִי". זוהי אמירת 'הנני' שאין באה שמץ גאווה, כל מהות חייו של ישעיהו הנביא היא להיות שליח נאמן המביא את דברו של הקב"ה לישראל. נביא אמת הוא זה שברור לו שמי שחושב ואומר רע על ישראל - ראוי שתיכוח לשונו. כזאת היא האמירה 'הנני' של

משה רבנו, שליחות מוחלטת, ללא שמץ של נגיעות אישיות. כשיש טהרה של עין טובה על כל ישראל בלי שום תאוה למצוא חסרונות, הרי זאת שליחות אמת. בתוך השליחות ייתכן שיהיה צורך, על פי רצון המשלח, לקבול על קלקולים, אך אין זה נובע מגאווה והתנשאות אלא מענווה כלפי הקב"ה.

ב. שליחות אלוקית רק עם ענווה

"וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו... וְעֵתָה הִנֵּה צִעֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָה אֵלַי... וְעֵתָה לָכֵה וְאֲשַׁלַּחְךָ אֶל פְּרֹעֵה". מבאר ה'משך חכמה' שיש ללמוד את הפסוק אחרת. המילים "ויאמר" כיוון שהיה עמוך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך" הן חלקו הראשון של הפסוק, כאן התשובה האלוקית לשאלת משה רבנו מי אנכי? שכשמשא רבנו שואל את הקדוש ברוך הוא מי אנכי, הוא שואל זאת מתוך ענווה עצומה, ואילו היה בתוך הביטוי זיוף כלשהו, אפילו הקל שבקלים - ראוי היה שיידחה מהשליחות. אבל הקב"ה אומר לו את ההפך - הענווה הזאת, זה שמשא רבנו לא רואה את עצמו ראוי, היא האות לכך שהשליחות היא אלוקית. יש כאן ברור גדול שהתורה מלמדת אותנו. כשברור לכל שואל ומתיעץ, בין בהלכה ובין בהלכות ציבור, שהרב שאלו פנה הוא בעל ענווה, זהו אות ומופת לכך שדבר ה' בפיו אמת, לא צריך ולא נכון להתייחס לשום 'מויפת' אחר.

ג. ענווה בחבלי משיח

הנביא ישעיהו (ב, ה-ה) אומר: "וַתִּמְלֵא אֶרֶצוֹ כְּסֹף וְזָהָב וְאֵין קֶצֶה לְאֶצְרָתָיו וַתִּמְלֵא אֶרֶצוֹ סוּסִים וְאֵין קֶצֶה לְמִרְכָּבָתָיו". שלושה דורות לפני בוא המשיח יהיה ריבוי גדול של כסף, זהב וסוסים, שפע גשמי. העושר הזה יוביל לגאווה נוראית, לשכחה של ד' הנותן את הכח לעשות חיל. לעתיד לבוא יביא הקב"ה בדין את בעלי הגאווה. לאחר הפיגוע במגדלי התאומים, בפאנל של אנשי אקדמיה אמר הרב אלישע: 'אמריקה חטאה בחטא הגאווה', ישראל חטאה בהשתעבדות לאמריקה', 'הגיע הזמן להשתחרר'. פרצה במקום מהומה רבתי, אנשים נפגעו בשם ארצות הברית ועוד. היה שם גם נשיא של אחת האוניברסיטאות בארץ, שלא הכיר באופן אישי את הדובר ובכל זאת שיבח את דבריו ואמר לו "אתה לא יודע עד כמה אתה צודק. אבל מה לעשות, הם (האחרים שנכחו בדיון) לא מסוגלים לשמוע את זה. עשה לי טובה, וכל עוד אתה חי עלי אדמות תמשיך לדבר על זה. יבוא יום ויבינו". לאחר מספר שנים היה בחספין כנס ביום הזיכרון ואותו פרופסור מהאוניברסיטה אמר שם שהאדם המודרני חוטא בגאווה וצריך לתקן את זה. עם הזמן הולכים ונראים יותר ניצנים של התפכחות מהמגפה הנוראה הזאת שנקראת גאווה. רואים זאת בשובים, רואים זאת במשרדי ממשלה שונים. אנו זוכים לראות איך קמעא קמעא הולך ומתקיים "ונשגב ה' - לבדו".

[נכתב על פי החוברת 'בקשו ענווה - חינוך לענווה בחבלי משיח', עיבוד לשליחת הרב אלישע במכון מאיר, כ' בשבט התשע"ב, הרב אפרתי מחבר הספר 'למועד הזה' שיחות הכנה למועדים בחבלי משיח מתורתו של הרב אלישע שיצא לאור]